

99 de acuarele de G. M. Cantacuzino în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iași

Lăcrămioara Chihaia

Abstract: Thanks to G. M. Cantacuzino's donation, the Central University Library of Iași owns a precious collection of 99 watercolours painted in his last years. In their majority, they are images representing churches, monuments, streets and landscapes of Iași and Moldavia. For a better understanding of the peculiarities of this collection it is necessary to relate G. M. Cantacuzino's painting activity to his entire work. The watercolours are precious pieces of Special Collection Department that have never been published in an art album or elsewhere. (Cantacuzino, G. M.; valori de patrimoniu; colecție de acuarele)

Arhitect, urbanist, conferențiar și comentator pe diferite teme din perimetrul artelor frumoase, eseist, pictor, G. M. Cantacuzino se profilează distinct în perioada dintre cele două războaie și încă două decenii după aceea, pînă la dispariția

sa din toamna lui 1960. O cultură solidă, pasiune pentru valorile neamului românesc și energie în actul creator au stat la baza activității sale pluridisciplinare.

Ca arhitect cu un subtil simț al volumelor și proporțiilor, dar și ca pedagog, G.M. Cantacuzino avea să sublinieze în repetate rânduri însemnătatea însușirii artei desenului, văzînd în acesta "o educație a privirii". În acest sens a urmat indemnul marilor personalități (Leonardo da Vinci, Goethe) care credeau că prin desen învățăm să privim mai bine lumea. Aceleași idei le-a exprimat și G.M.Cantacuzino în conferințele radio, la orele de curs, în bogata activitate publicistică - comentariile din *Revista Fundațiilor Regale*, *Viața Românească* și *Simetria*, pe care a fondat-o în 1939¹.

A scrie², a construi³, a desena, a picta⁴ sînt diverse moduri de a înțelege și de a interpreta realul. G. M. Cantacuzino s-a afirmat în toate aceste domenii cu pasiune creatoare. Meditațiile lui dezvăluie un spirit romantic vizionar, insetat de armonii. Neobosit călător, a imortalizat prin cuvinte sau culori frumusețile zămislite de mina omului.

În panorama geografiei spirituale românești va fi atras în permanență de Moldova, de "alhimia

subtilă a farmecului ieșean": "La Iași dorul și miresmele te copleșesc. Suceava e ca o statuie, sau mai bine zis ca un trofeu, Iașul ca o grădină părăsită cu bazinuri uscate și trepte acoperite de mușchi, cu lespezi de mominte printre tufe de liliaci. Suceava e semnul energiei și al jertfei, Iașul al poeziei și al dorului

înăbușit și straniu care circulă pe uliți strimbe, te îmbată în mirosul unor grădini bogate în buruieni, te apucă prin cimitire părăsite...". De Moldova îl apropiau și trainicele legături de rudenie, casele bunicilor de la Hoiești, Cotnari, conacul de la Dărmănești, profesorul jurist Matei B. Cantacuzino. Colinda văile moldovene, contempla turlele bisericilor -mărturia istoriei noastre -, cerceta lespezi și medita asupra trecutului și viitorului. În anii petrecuți la Iași citește, pictează, filosofează.

La începutul anului 1958, G. M. Cantacuzino a fost angajat ca arhitect al Centului Mitropolitan din Iași și în această calitate a intervenit la reparația catedralei noi, a Palatului Mitropolitan. Sub supravegherea lui s-au construit două corpuri principale, cu trei niveluri, cu scări monumentale, sala florentină și emblemele moldovenesti: zimbrul, izvorul și cerbul carpatin; clădirea de oaspeți și sala de mese; fațada Catedralei cu cele 50 de scări și terasa pietruită; ansamblul parcului, fântini și pavilioane anexe⁵.

Preocupările lui din acea perioadă sînt divulgate într-o scrisoare trimisă sculptorului Oscar Han: "Peisajul de aici mă incintă și mereu mă

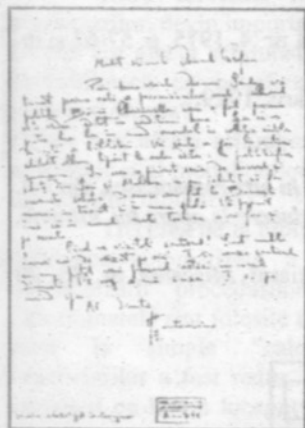

VALORI DE PATRIMONIU

L. Chihaia: Acuarele

indeamnă să pictez ceea ce fac metodic. Duc o viață de monah precum se cuvine la Mitropolie ceea ce îmi dă răgaz de a ceti și cugeta"⁶. G. M. Cantacuzino este prezent și în viața intelectuală a orașului, asistă la deschiderea expozițiilor pictorilor și sculptorilor locali, iar în 21 martie 1959 ține în Aula Universității o conferință despre orașul Iași: "Iașii sunt cel mai românesc [oraș], adică cel în care s-au săvârșit, într-un spirit de continuitate o serie de manifestări și experiențe ale unei societăți așezate la răspîntia drumurilor venind din orient, occident, nord și sud". Tot acum scrie *Scrisorile către Simon*, publicate postum⁷ și se gîndește să scrie o carte *Orașe și monumente din Moldova de Nord*⁸.

După mulți ani de tăcere, numele lui G. M. Cantacuzino se leagă de o nouă fațetă a personalității sale: generozitatea cu care artistul se oferă timpului său și eternității. Donația pe care a făcut-o Bibliotecii Centrale Universitare din Iași cu foarte puțin timp înainte de a se stinge din viață este un exemplu în acest sens. În arhiva bibliotecii se păstrează scrisoarea care a anunțat, în septembrie 1960, această donație (vezi

faximil). Iată ce îi scria directorului de atunci, Grigore Botez: "În ceea ce privește seria de acuarele și schițe din Iași și Moldova, n-am izbutit să fac convenita selecție deoarece am fost la București numai în trecut și în mare grabă. Vă promit însă că în cursul acestei toamne o voi face și pe aceasta."⁹

Dacă aruncăm o privire asupra a-cuarelelor trimi-se bibliotecii putem constata că se leagă fericit de cuvintele și gândurile pe care G. M. Cantacuzino și le-a exprimat peste tot în opera scrisă: "Mai întâi desen, apoi pictură". Pentru el *desen-formă-compoziție*¹⁰ nu erau noțiuni abstracte, ci un fel de a simți viața. Acuarelele sînt la origine desene: peisaje, străzi, clădiri, monumente surprinse de ochiul artistului în peregrinările sale și schițate pe *bloc-notes*-ul care îl însoțea pretutindeni. Peste liniile creionate a adăugat culorile vii ale verii (verdele și albastrul cerului) sau albul pur al iernii. Pe fundal se profilează siluetele

mănaștirilor și bisericilor, martore ale istoriei neamului. Nu lipsit de interes este și peisajul rustic zugrăvit în culorile toamnei sau copacul singuratic încărcat de simboluri: "Astăzi de dimineață desenam un copac. Era un salcîm chinuit din curtea în care poposisem în ultima călătorie", nota în *Scrisoarea IX* din *Scrisorile către Simon*. Finețea observației și transparența culorilor ne amintesc de mai vîrstnicul său văr, Th. Pallady: "Arta pleacă de la acele fantomatice aparențe pentru a trezi misterul lumii, a culorilor sau a sunetelor" (*Scrisoarea VII* din *Scrisorile către Simon*). În precizia analizei rămînea însă arhitect, dar pictura îl pasiona pentru că nu avea constrîngerile arhitecturii¹¹. În încercarea de a prezenta ochiului acest oraș al datinii, într-un joc cu lumina și culoarea, așa cum l-a simțit sufletul său romantic, G. M. Cantacuzino surprinde momente ale măreției trecutului: Turnul Golia, cupolele Bisericii Sf. Sava, clopotnița înaltă a Bisericii Bărboi; printre frunzele verzi ale copacilor se încheagă imaginea Bisericii Sf. Neculai Domnesc; în zarea aburindă se profilează Palatul Culturii, prind viață lespezile mormintelor sau străduțele înguste ale Iașilor¹². Cei care l-au cunoscut vorbesc de tablourile care erau peste tot în chilia de la Mitropolie. Credem că majoritatea lucrărilor din colecțiile noastre aparțin acestei perioade și putem fără șovăire să le caracterizăm cu cuvintele lui T. Argezi care vorbise la deschiderea ultimei sale expoziții, cea din 1956: "Fiecare din poemele în culori (...) suride sensibilității și rostește, parcă pe șoptite farmecul pămîntului românesc"¹³.

Colecția de acuarele de la BCU Iași este cu atît mai importantă cu cît aceste piese nu au fost reproduse în vreun album, studiu sau revistă. În acest sens trebuie să precizăm că o serie de desene care nu sînt în colecțiile noastre au apărut în paginile revistei *Simetria* sau în studiul arh. Radu Patrușiu. Pentru a le face cunoscute, acuarelele lui G.M.Cantacuzino vor face subiectul unei viitoare expoziții găzduite de acest lăcaș de cultură. Îndrăznim să sperăm, chiar, că ele și-ar avea locul într-un album tipărit de una din editurile care se ocupă cu repunerea în circulație a operelor de artă.

După inițiativa din ultimii ani de a publica textele lui G. M. Cantacuzino rămase în manuscris, credem că întreaga operă a acestui umanist este un îndemn la cercetare, iar picturile lui, care sînt cel mai puțin investigate, ar putea oferi nebanuite satisfacții criticului de artă.

Note:

1. În toamna anului 1939 apare primul număr al revistei *Simetria: Caiet de artă și critică*, redactată de G. M. Cantacuzino, O. Doicescu, Matila Ghyka și P. E. Miculescu. Revista apare în opt numere, până în anul 1947. G. M. Cantacuzino publică aici studii, articole, recenzii, note și are o rubrică intitulată *Dicționar*.

2. Dintre operele tipărite amintim: *Introducere la studiul arhitecturii* (1926); studiul consacrat lui Palladio (1928); albumul *Palais de la Banque Crissovloni* (1929) - donat bibliotecii noastre împreună cu acuarelele; *Arcade, firdes și lespezi* (1932); *Izvoare și popasuri* (1934); *Despre o estetică a reconstrucției* (1947).

3. Ca arhitect, G. M. Cantacuzino a marcat multe locuri cu creațiile sale. În 1923 execută proiectul construcției Palatului Băncii Crissovloni din Str. Lipsani, ansamblul de la Eforie, Casa Radiodifuziunii de la Bod, biserica din Tețcani. După 1934 concepe o serie de edificii care îl impun în epocă: imobilul din Piața Universității, blocul Kretzulescu din Piața Amzei, hotel Rex din Mamaia, Casa de cură de la Olănești. După război, își continuă activitatea de arhitect cu alte creații: Institutul de studii și proiectări energetice din București, ansamblul arhitectural al Palatului Mitropoliei din Iași.

4. Prima expoziție de pictură (62 picturi și 41 desene) a avut loc la Sala "Ileana" de la librăria Cartea Românească, la 15 ianuarie 1931. Urmează expoziții la Muzeul Toma Stelian, Căminul Artei (Kretzulescu), Librăria Italiană și ultima (150 tablouri) la Sala de expoziții din Parcul Herăstrău, la 3 octombrie 1956.

5. Aceste amănunte sînt amintite de preot Paul Mihail în Postfața la ediția postumă G. M. Cantacuzino *Introducere la opera lui Vitruviu* București: Meridiane, 1993.

6. Scrisoare reproducă după studiul lui Adrian Anghelescu la ediția G. M. Cantacuzino - *Izvoare și popasuri*, București: Editura Eminescu, 1977

7. G. M. Cantacuzino - *Scrisorile către Simon*, Cluj-Napoca: Dacia, 1993 și cuprinse în vol. *Introducere la opera lui Vitruviu*, București: Meridiane, 1993.

8. Radu Patrușiu - *Înaintașii noștri: G. M. Cantacuzino (1899-1960)* în *Arhitectura*, nr. 4, 1975, p. 57-62 și nr. 5, 1975, p. 53-60.

9. Scrisoarea se află atașată copertei albumului *Palais de la Banque Crissovloni*, Paris, 1929.

10. Vezi *Simetria*, caiet VI, 1944, Dicționar, p. 115.

11. Vezi studiul arh. Radu Patrușiu publicat în 1975 în revista *Arhitectura*.

12. Trebuie să amintim aici studiul-eseu despre capitala culturală a Moldovei, *Iași în arta românească*, din vol. *Arcade, firdes și lespezi* și conferința din 1959 *Orașul Iași, un peisaj* reproducă în vol. *Introducere la opera lui Vitruviu*, 1993.

13. Vezi și cronică de T. Arghezi la prima expoziție din 1931, publicată în ziarul *Mișcarea*, nr. 46, 20 ian. 1931, p. 14.

